

ŽIVOT A DIELO SVÄTÉHO KLIMENTA, BISKUPA RÍMSKEHO

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

VASYL KUZMYK

Prešovská pravoslávna eparchia, Pravoslávna cirkev v českých krajinách a na
Slovensku, Prešov, Slovenská republika

ÚVOD

Prví kresťania žili Bohom zjavenými pravdami. Za hlavný prameň poznania Boha Cirkev vždy považovala Sväté Písmo. V ňom Boh zjavil pravdy o Sebe. Nemenej dôležitým prameňom poznania a učenia je aj Svätá tradícia. Bohom inšpirovaní ľudia, ktorí svojím životom vo viere, pravde a láske našli vysoký stupeň poznania, teoptiu, postavili sa na obranu pravého učenia Cirkvi a snažili sa podať čo najpresnejší výklad Božích spasiteľných právd. Cirkev si uvedomovala neschopnosť zobrazit' Boha v stvorených slovách stvoreného človeka. Preto vždy hovorila o duchovnosti, o mlčanlivosti, v ktorej človek odhadzuje všetko pozemské, oslobodzuje sa od materiálneho a približuje sa k svojmu pravému zmyslu a príčine bytia, k Bohu. Tak sa poznanie Boha nezískava teologizovaním a vyjadrovaním Božích právd v definíciách a poučkách, ale v mlčanlivosti, v modlitbe. Vernosť otcom znamená vernosť ich teológii, teologickej metóde, ktorá dodnes nebola prekonaná. Otcov netreba opakovať, od otcov sa treba učiť ako riešiť problémy, ktoré pre nás kladie život alebo súčasný svet. Príkladom je svätý Kliment, biskup Rímsky, ktorý sa nevyjadruje v odborných definíciách, ale jeho teológia vyplýva z jeho osobnej duchovnej skúsenosti založenej na viere, modlitbe, pôste a láske.

ŽIVOT A PÔSOBNIE

Svätý Kliment Rímsky bol jedným z významných spisovateľov a učiteľov v prvotnej Cirkvi. John Meyendorff, ako aj ďalší patrológovia, považuje svätého

Klimenta Rímskeho za apoštolského muža: „Za apoštolských mužov obyčajne považujú svätého Klimenta Rímskeho, Ignáca Antiochijského, Polykarpa Smyrnského a niekoľkých ďalších, ktorí sa podľa tradície naučili viere Christovej od apoštolov a boli ich priamymi nástupcami“.⁴⁸ To potvrdzuje aj F. Gumilevskij.⁴⁹

Podľa zachovaných svedectiev Kliment bol významným činiteľom v rímskej Cirkvi. Na jeho pamiatku bola postavená bazilika v Ríme. Pri skúmaní jeho života a diela sa vierohodné skutočnosti postupne preplietli s neskoršími svojvoľnými doplneniami, ktoré zapríčinili to, že v súčasnosti je veľmi ťažké oddeliť myšlienky založené na historickom podklade. Týkajú sa predovšetkým jeho autorstva diel, vydaných práve pod jeho menom.⁵⁰

Aj v jeho živote pred biskupskou službou existuje mnoho nejasností. Jeho život sa zachoval od rôznych autorov a diel, ako je napríklad srbské vydanie *Životov svätých*⁵¹ alebo *Nastol'naja kniga svojaščenoslužitel'a*, podľa ktorej môžeme jeho život zhrnúť takto: „Svätý Kliment Rímsky sa narodil v Ríme v bohatej a významnej rodine. Niektoré životné okolnosti ho prinútili k tomu, že od detstva žil oddelene od svojich rodičov a bol vychovávaný cudzími ľuďmi. Vďaka tomu, že žil v Ríme, získal vynikajúce vzdelanie. Bol obklopený blahobytom, a pravdepodobne mal aj príbuzenský vzťah s cisárom. Avšak nebol potešený z pozemského blahobytu, ani ho nelákala pohanská múdrosť. Zamýšľal sa nad zmyslom života. Keď do Ríma došla zvesť o Christovi a Jeho učení, svätý Kliment opustil svoj dom a majetok a odišiel do tých zemí, kde kázali apoštoli. V Alexandrii sa Kliment stretol so svätým apoštolom Barnabášom, ktorého poučenia si vypočul s veľkou pozornosťou a takto prijal silu a pravdu Božieho Slova. Keď Kliment prišiel do Palestíny, prijal svätú tajinu krstu od svätého apoštola Petra a stal sa jeho horlivým učeníkom

⁴⁸ МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. doplnené vyd. Клин : Фонд Христианская жизнь, 2001. s. 17.

⁴⁹ ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви*. Том 1. 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 8.

⁵⁰ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 228. Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 110.

⁵¹ Жизнь и страдание свештеномученика Климента, папе римского. In *Житија светих*. (red. ПОПОВИЋ, Ј.). Београд : Издање Манастира Св. Ђелије код Ваљева, 1977. s. 731 – 743.

a spolupracovníkom, rozdeľoval si s nim tak jeho misijnú prácu ako aj ťažkosti. Tesne pred svojou mučeníckou smrťou svätý apoštol Peter vysvätil svätého Klimenta za biskupa mesta Rím. Po smrti apoštola Petra (asi 65), po smrti svätého Linu, prvého biskupa Ríma (r. 67-79) a jeho nástupcu, svätého biskupa Anakleta (79-91), na rímskej katedre pôsobil svätý Kliment (92-101).

Cnostný život, milosrdenstvo a askéza svätého Klimenta obrátili mnohých ku Christovi, na kresťanstvo. Stalo sa, že v deň Paschy Kliment pokrstil spolu až 424 ľudí. Medzi pokrstenými boli ľudia rôznych vrstiev: otroci, panovníci, členovia cisárskej rodiny. Pohanovia, ktorí videli jeho úspechy apoštolskej kázne, obvinili Klimenta pred cisárom Trajánom (r. 98-117) z toho, že údajne hanobí pohanských bôžikov. Cisár poslal svätého Klimenta do vyhnanstva na ostrov Krym, kde Kliment pracoval v kameňolomoch neďaleko mesta Chersones. Mnohí z jeho učeníkov ho nasledovali a tak dali prednosť dobrovoľnému vyhnanstvu pred rozlúčením sa s duchovným otcom. Keď sa Kliment dostavil na miesto vyhnanstva, stretol sa s mnohými kresťanmi, ktorí boli odsúdení na prácu v ťažkých podmienkach bez pitnej vody. Kliment sa pomodlil spolu s odsúdenými, a Pán v podobe Baránka mu zjavil miesto prameňa, z ktorého sa vyliala celá rieka. Tento zázrak prilákal ku svätému Klimentovi množstvo ľudí. Počúvajúc svätého Klimenta, stovky pohanov sa obrátili ku Christovi. Každý deň bolo pokrstených 500 a viac ľudí a v kameňolomoch bol vysekaný chrám, v ktorom Kliment vykonával bohoslužby. Apoštolská činnosť Klimenta opäť vyvolala hnev cisára Trajána, ktorý prikázal Klimenta utopiť. Mučeníka hodili do mora s kotvou na krku. Táto udalosť sa stala v roku 101.

Po modlitbách verných učeníkov Kornélia a Tibu a celého národa more ustúpilo, na ktorého dne našli v nestvorenom chráme (anjelskom chráme) neporušené telo svojho pastiera. Po tejto udalosti každoročne v deň mučeníckej smrti svätého Klimenta more ustúpilo a v priebehu siedmich dní sa kresťania mohli pokloniť jeho svätým ostatkom. Len v XI. storočí, v dobe panovania konštantinopolského cisára Nikifora (802-811), Božou múdrosťou ostatky svätého Klimenta boli nedostupné pre uctievanie počas 50-tich rokov. Počas doby panovania cisára Michala a jeho matky Teodory (855-867) mesto Chersones navštívili svätí apoštolom rovní Cyril a Metod. Keď sa dozvedeli o skrytých ostatkoch svätého Klimenta, vyzvali Georgia, biskupa mesta Chersones, k spoločnej modlitbe k Pánovi pre objavenie ostatkov. Po spoločnej

modlitbe svätých Cyrila a Metoda a duchovenstva s Carihradu, ktoré s nimi navštívilo mesto Chersones a po modlitbe všetkých, ktorí sa tam zišli, na hladine mora sa o polnoci zázračne objavili ostatky svätého Klimenta. Ostatky slávnostne preniesli do mesta do chrámu zasväteného svätým apoštolom. Časť ostatkov bola prenesená svätým Cyrilom a Metodom do Ríma a svätá hlava bola neskôr prenesená do Kyjeva svätým apoštolom rovným kniežaťom Vladimírom (†1015) a uložená v Desatinnom chráme spolu s ostatkami svätého Tibu. V tomto chráme bol neskôr zbudovaný bočný oltár na počesť svätého Klimenta. Tento svätý je obzvlášť uctievaný v Rusku. Na jeho počesť sú zasvätené mnohé chrámy. Svätý Kliment je považovaný za apoštolského muža.“⁵²

Napriek týmto dokumentom pôvod svätého Klimenta, kde a kedy sa narodil a okolnosti prijatia kresťanstva nie sú známe, nakoľko sa z minulosti nezachovali také svedectvá, ktoré by z historicko-kritického pohľadu mohli byť uznávané ako súhlasné a autentické. U niektorých autorov nachádzame pokus stotožniť rímskeho biskupa Klimenta s konzulom T[itom] Fláviom Klimentom (r. 95), príbuzným cisára Domiciána,⁵³ ktorého Domicián popraval v 96. roku pravdepodobne z toho dôvodu, že patril ku kresťanom. Tieto pokusy však nemôžu byť prijateľné, pretože podľa cirkevnej tradície Kliment bol biskupom do tretieho roku vlády cisára Trajána, teda do roku 100 – 101.⁵⁴ Tento fakt o Klimentovi potvrdzuje cirkevný historik Euzébios Cézarejský, ktorý považuje Klimenta za tretieho biskupa po apoštolovi Petrovi a dodáva, že Kliment bol na rímskej biskupskej katedre deväť rokov a zomrel v treťom roku vlády cisára Trajána.⁵⁵ Z toho môžeme predpokladať, že doba biskupskej služby Klimenta

⁵² *Настольная книга священнослужителя*. 2006. Том II. Месяцеслов (сентябрь-февраль). Почаев : Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2006. s. 342-344.

⁵³ J. Zozulák píše, že v tomto stotožnení „ide o zámenu s najvyšším šľachticom v Ríme, bratrancom Domiciána, ktorý bol zavraždený na cisárov rozkaz v roku 95 kvôli „previneniu z ateizmu“, to znamená pre kresťanskú vieru“. In ZOZULÁK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník* č. XXIV/9 – 2001. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 255 – 256. Pozri tiež ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. 1978. *Ελληνική Πατρολογία*. Τομος Β'. Θεσσαλονίκη : Πατριαρχικον Ιδρυμα Πατερικών Μελετών, 1978. s. 359.

⁵⁴ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 110.

⁵⁵ «...τῶν δ' ἐπὶ Ῥώμῃς ἐπίσκοπων ἔτει τρίτῳ τῆς τοῦ προειρημένου βασιλέως ἀρχῆς Κλήμης Εὐαρέστῳ παραδοὺς τὴν λει τουργίαν ἀναλύει τὸν βίον, τὰ πάντα προστάς ἔτεσιν ἑννέα τῆς

spadá do rokov 92 – 101.⁵⁶ Svätý Irinej Lyonský vo svojom spise *Adversus Haeresis* píše o Klimentovi takto: „Blažení apoštoli, ktorý osnovali a zbudovali Cirkev, zverili biskupskú službu Línovi. Tohto Lína spomína Pavol v listoch k Timoteovi. Jeho nástupcom bol Anaklét; po ňom na treťom mieste po apoštoloch dostáva biskupstvo Kliment, ktorý videl blažených apoštolov a rozprával s nimi, majúc vo svojich ušiach kázeň apoštolov a pred očami ich tradíciu; no nie len sám, ale mnohí odvtedy zostali, ktorí získali poučenie od apoštolov. Pri tomto Klimentovi, keď došlo k nemalej roztržke medzi bratmi v Korinte, rímska Cirkev napísala rozsiahli list ku korintským, vyzývajúc ich k pokoju a obnovujúc ich vieru, a zvestujúc nedávno prijatú tradíciu od apoštolov.“⁵⁷ Rovnako o tom píše aj Euzébios Cézarejský, keď cituje Irineja Lyonského.⁵⁸ D. Drápal tvrdí, že Irinej Lyonský spomína Klimenta ako štvrtého biskupa v Ríme po apoštolovi Petrovi, Línovi a Anaklétovi. Vyššie uvedený text (pozri pozn. 10) však jasne svedčí o tom, že apoštol Peter nikdy nebol považovaný za biskupa rímskej Cirkvi. Origenes ho stotožňuje s Klimentom, ktorého chváli svätý apoštol Pavol v *Liste k filipským* (4, 3): „Áno, prosím aj teba,

τοῦ θείου λόγου διδασκαλίας:...» ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Εκκλησιαστική Ιστορία. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 20 (Β'). Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. s. 285-288.

⁵⁶ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва: Русские Огни, 1996. s. 67.

⁵⁷ Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν· τούτου τοῦ Λίνου Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. Διαδέχεται δὲ αὐτὸν Ἀνέγκλητος. Μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακώς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκώς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἑναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. Ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ ἦν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει... ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩΝ. 2002. *Adversus Haeresis* III. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 7. Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 2002. s. 849-850. Porovnaj tiež ruský preklad: ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ. 1996. *Иже во святыхъ Отца нашего Иринея епископа Лионскаго пять книгъ обличения и опровержения лжеименнаго знания*. 2. vyd. [русский перевод ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П.]. С.-Петербург : Библиотека отцов и учителей Церкви, 1996. III, 3, 3. s. 223.

⁵⁸ ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Εκκλησιαστική Ιστορία. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 20 (Β'). Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. s. 445.

skutočný Syzygos, zaujmi sa ich, veď aj ony mi pomáhali v borbe za evanjelium, spolu aj s Klimentom a ostatnými mojimi spolupracovníkmi, ktorých mená sú v knihe života.”⁵⁹ Origenes teda vidí v Klimentovi učeníka apoštola Pavla.⁶⁰ Svätý Ján Zlatoústý tvrdí, že Kliment bol spolupracovníkom učiteľa pohanov v hlásaní viery v Christa. Spolu s ním trpel vo Filipách, zdieľal prácu aj nebezpečenstvo apoštolskej služby aj na iných miestach.⁶¹ Vo všeobecnosti prví cirkevní spisovatelia považujú Klimenta za apoštolského muža. Kliment Alexandrijský ho priamo nazýva apoštolom.⁶² Voči týmto vyššie spomenutým faktom otcov a učiteľov Cirkvi nie je možné nájsť námietky ani v živote, ani v prvom liste ku korintským.

Nebolo presne stanovené ani miesto v poradí rímskych biskupov.

⁵⁹ Μεμαρτύρηται δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὅτι πολλοὶ τινες, λοιμικῶν ἐνσηκηψάντων νοσημάτων, ἑαυτοὺς σφάγια ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ παραδεδώκασιν. Καὶ παραδέχεται ταῦθ' οὕτως γεγονέναι οὐκ ἀλόγως πιστεύσας ταῖς ἱστορίαις ὁ πιστὸς Κλήμης, ὑπὸ Παύλου μαρτυρούμενος λέγοντος: «Μετὰ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.» ΩΡΙΓΕΝΗΣ. 1998. *Commentarii in evangelium Joannis VI*, 54.279. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 14. Πρῶτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 293-294. Komentár na Evanjelium podľa Jána. In ORYGENES. 1981. *Komentarz do Ewangelii św. Jana*. część pierswza. [przekład KALINOWSKI, S.]. Warszawa : Akademia Teologii katolickiej, 1981. s. 213.

⁶⁰ Ο tom sa zmieňuje aj Euzébios Cézarejský. Pozri ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστική Ιστορία*. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 20 (Β'). Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. III, 15. s. 249.

⁶¹ Εἰ δέ τις ἐξετάζῃ, τί δήποτε Τίτῳ καὶ Τιμοθέῳ γράφει μόνοις, καίτοι γε καὶ Σίλας τῶν εὐδοκίμων ἦν, καὶ Λουκᾶς ὁμοίως· φησὶ γὰρ αὐτὸς γράφων. «Καὶ Λουκᾶς ἐστὶ μόνος μετ' ἐμοῦ» καὶ Κλήμης δὲ εἰς τῶν συνόντων αὐτῷ ἐτύγχανε· φησὶ γὰρ καὶ περὶ αὐτοῦ, «Μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου» ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ. 1986. Υπομνημα στην Α' προς Τιμοθεον επιστολη. Ομιλιες Α' - ΙΗ'). In *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (ΕΠΕ)*. Τομος 23. [eds. ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. - ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν.]. Θεσσαλονικη: Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1986. s. 116-118. A tiež ...Συναντιλαμβάνου αὐταῖς, φησὶν, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, [μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου,] ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ. 1983. Υπομνημα εις την προς Φιλιππησιους. Ομιλια ΙΓ'. In *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (ΕΠΕ)*. Τομος 22. [eds. ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. - ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν.]. Θεσσαλονικη: Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1983. s. 18.

⁶² ...Ναὶ μὴν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ὁ ἀπόστολος Κλήμης καὶ αὐτὸς ἡμῖν τύπον τινὰ τοῦ γνωστικοῦ ὑπογράφων λέγει· τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς τὴν πανάρετον καὶ βεβαίαν πίστιν ὑμῶν οὐκ ἔδοκίμασεν; In КЛИМЕНТ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ. 2003. *Stromateis IV. – V*. In КЛИМЕНТ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ. 2003. *Строматы*. Том II. (4 - 5). [перевод с древнегреческого языка АФОНАСИН, Е. В.]. Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко, 2003. s. 117.

Spomínaný svätý Irinej tvrdí, že Kliment bol tretím biskupom Ríma po apoštoloch, čiže nástupcom Lína (68 – 80) a Anakléta (80 – 92). Potvrdzuje to aj patriarcha Fótiος Veľký vo svojej znamenitej *Bibliothece*, keď píše, že Kliment nebol druhým ani štvrtým po apoštolovi Petrovi, ktorý vykonával biskupskú službu v Ríme, ale medzi Petrom a ním boli Línus a Anaklét.⁶³ Svoju biskupskú činnosť vykonával v rokoch 92 – 101. Zomrel v treťom roku cisára Trajána (101).⁶⁴

Existujú rôzne dohady o pôvode Klimenta Rímskeho. Niektorí autori vidia jeho pôvod v židovstve, iní zasa v pohanstve. N. Sagarda vidí v texte spisu *Pseudo-Klimentíny*, ktorý je nesprávne pripisovaný svätému Klimentovi, fakt, že Kliment pochádzal z rímskej patricianskej rodiny, ktorý pri hľadaní pravdy odišiel na Východ, stal sa prozelytom judaizmu, neskôr učeníkom Šimona Mága a nakoniec kresťanom.⁶⁵ Táto zmienka o Klimentovom pôvode nemá historickú hodnotu, pretože vznik diela *Pseudo-Klimentíny* je umiestnený do Sýrie, ale miesto a dobu prepracovania nie je možné jednoznačne stanoviť. Jednu z častí tohto diela, *Recognitiones* nachádzame len v preklade Rufina, ktorý poukazuje nato, že nie je možné spájať Klimenta Rímskeho s Klimentom, o ktorom sa píše v texte *Recognitiones*, pretože objavil miesta, ktoré obsahujú heretické myšlienky a ktoré sa tak dostávajú do rozporu s pravoslávnyim myslením a učením svätého Klimenta.⁶⁶

Z *Prvého listu ku Korintským* vyplýva, že je napísaný autorom, ktorý sa javí ako energická osobnosť so silnou vôľou a sympatiou pre disciplínu a poriadok. Jeho osoba predstavuje vyjadrenie rímskeho spoločenského prostredia doby, v ktorej žil a pôsobil. Pri dôkladnejšom skúmaní osoby Klimenta zistíme, že bol

⁶³ Τοῦτόν (Κλήμεντος) φασιν οἱ μὲν δεύτερον μετὰ Πέτρον Ῥώμης ἐπισκοπῆσαι, οἱ δὲ τέταρτον· Λῖνον γὰρ καὶ Ἀνάκλητον μετὰ αὐτοῦ καὶ Πέτρον Ῥώμης ἐπισκόπους διαγεγονέναι· τελευτῆσαι δὲ αὐτὸν τρίτῳ ἔτει Τραιανοῦ. ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. 1991. *Μυριοβιβλον ἢ Βιβλιοθηκὴ*. (*Bibliotheca sive bibliotheca*). cod. 113. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 103 (Γ'). Πρῶτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1991. s. 389.

⁶⁴ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 229.

⁶⁵ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 110.

⁶⁶ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 130-131.

nositeľom pravej Apoštolskej tradície a dostatočne schopný presadiť svoje názory.⁶⁷ Veľmi dobre poznal texty Starej zmluvy. Jeho myšlienky a vyjadrenia vychádzajú zo zákona, prorokov a žalmov. Na druhej strane vidíme, že autorovi nebola cudzia ani klasická, helénska kultúra; tieto vedomosti sú však viac-menej povrchné. Aj keď list poukazuje skôr na židovský pôvod autora, samotný Kliment sa javí ako helenista, keďže v jeho liste sa nestretneme so Starou zmluvou v pôvodnom hebrejskom jazyku, ale je mu bližší grécky preklad, *Septuaginta*, na čo poukazuje jeho znalosť tohto textu. Zaujímavosťou sa javí skutočnosť, že Kliment sa pri písaní prvého listu ku korintským kresťanom neobmedzuje len na nejakú časť Starej zmluvy, ale voľne používa všetky starozmluvné knihy. Cituje ich často, no tieto citáty nie sú doslovné, ale viditeľne ich cituje spamäti, čo nasvedčuje tomu, že Kliment veľmi dobre ovládal Sväté Písmo Starej zmluvy.⁶⁸ Takýto spôsob interpretácie Svätého Písma je charakteristickou črtou svätých Otcov a cirkevných spisovateľov danej doby, aj preto v texte nenachádzame doslovné citáty, ale ich parafrázovanie. Teda Kliment bol zoznámený s tradičným spôsobom výkladu Starej zmluvy, čo dokazuje aj štýl listu, ktorý sa vyznačuje čiste hebraistickým charakterom. Môžeme teda konštatovať, že Kliment Rímsky je Žid-helenista, ktorý zrejme od detstva študoval texty Svätého Písma.

Niektorí ho ztotožňujú s prekladateľom listu k Židom, ktorý svätý apoštol Pavol napísal v aramejskom, alebo hebrejskom jazyku. O jeho biskupskej službe sa dozvedáme len z jeho listu ku korintským kresťanom. Obsah listu je svedectvom toho, že doba, kedy Kliment žil a pôsobil, bola plná ťažkostí a prenasledovania, kedy sa od biskupa vyžadovala mužnosť, odvaha, múdrosť, šľachetnosť, autorita a iné cnosti, ktoré svätý Kliment preukázal.⁶⁹

Š. Pružinský tvrdí, že „svoju životnú púť skončil svätý Kliment mučenícky vo vyhnanstve na ostrove Krym pri meste Chersones a jeho telo bolo hodené do mora. Kresťania sa vždy usilovali nájsť pozostatky mučeníkov a pochovať ich. Tieto pozostatky našli okolo roku 860 pri svojej misijnej ceste svätí bratia Cyril

⁶⁷ ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 117-118.

⁶⁸ Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 110-111.

⁶⁹ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2003. *Patrológia II. Cirkevná a kresťanská literatúra 2. až 8. storočia*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2003. s. 229-230.

a Metod, priniesli ich k nám a odtiaľ do Ríma. Kliment Rímsky je dodnes spomínaný v Hagiografii Pravoslávnej cirkvi ako svätiteľ-mučeník a jeho liturgická pamiatka sa v Gréckej pravoslávnej cirkvi slávi 24. novembra; v slovanských miestnych Pravoslávnych cirkvách 25. novembra (8. december)⁷⁰. Ostatky svätého Klimenta Rímskeho „sú uložené v starej známej bazilike svätého Kimenta, ktorá je podľa tradície postavená na základoch jeho domu“⁷¹.

DIELO SVÄTÉHO KLIMENTA

Historický význam svätého Klimenta Rímskeho nám je najlepšie podaný tým, že prvotná tradícia ho robí autorom niekoľkých spisov. Okrem *Prvého listu ku Korintským* je mu častokrát pripisované aj mnoho ďalších listov:

- Druhý list ku Korintským
- Dva listy o panenstve
- Pseudo-Klimentíny
- Päť listov
- Apoštolské ustanovenia

Jeho autorita bola pravdepodobne natoľko výrazná, že neskorší spisovatelia využívali meno Klimenta pre vydávanie svojich diel, aby im dodali vážnosť.⁷²

PRVÝ LIST KU KORINTSKÝM

Zo súčasného historicko-kritického a teologického skúmania je možné považovať za Klimentov len tento spis, t. j. *Prvý list ku Korintským kresťanom*,

⁷⁰ АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Свети Климент, Епископ Римски. In *Дела апостолских ученика*. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 35.

⁷¹ ZOZULAK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník č. XXIV/9 – 2001*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 256.

⁷² Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 112.

ktorý bol napísaný biskupom Cirkvi v Ríme a v mene celej rímskej Cirkvi.⁷³ Prakticky neexistuje nijaký vážnejší dôvod k pochybnostiam o tom, že toto dielo nepatrí svätému Klimentovi. O autorstve Klimenta svedčia takí spisovatelia ako Irinej Lyonský, Kliment Alexandrijský, Origenes, Euzébios Cézarejský⁷⁴ a ďalší. S týmto listom sa spolu s menom svätého Klimenta môžeme stretnúť v niektorých starobylých kódexoch Novej Zmluvy. Svedčí to o fakte, že Klimentov list bol v prvotnej Cirkvi vo veľkej úcte a bol zahrnutý do kánonu novozmluvných svätých kníh; spolu s nimi bol čítaný počas nedeľňajších cirkevných zhromaždení.⁷⁵ N. Sagarda ešte dopĺňa, že o existencii listu a jeho rozšírenosti na začiatku II. storočia svedčí fakt jeho používania v spise Polykarpa zo Smyrny, konkrétne v *Liste k Filipským*. Svätý Polykarp uvádza mnohé pasáže z Klimentovho listu takmer doslovne. Nespomína však meno autora. Podľa svedectva Euzébia Cézarejského⁷⁶ Hegezip vo svojom spise *Spomienky*, ktorý bol zameraný proti gnostikom priamo spomína Klimentov list.⁷⁷

⁷³ Túto skutočnosť potvrdzuje Euzébios Cézarejský vo svojej Cirkevnej histórii: ...καὶ τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀνωμολογημένῃ παρὰ πᾶσιν, ἢν ἐκ προσώπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διευτυπώσατο... ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Εκκλησιαστική Ιστορία. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 20 (Β'). Πρώτη εκδόσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. III, 38. s. 293.

⁷⁴ Euzébios Cézarejský píše: „Pod menom Klimenta je známy jeden všetkými uznávaný list, veľkolepý a neobyčajný...“ Τούτου δὴ οὖν τοῦ Κλήμεντος ὁμολογουμένη μία ἐπιστολὴ φέρεται, μεγάλη τε καὶ θαυμασία... ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Εκκλησιαστική Ιστορία. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 20 (Β'). Πρώτη εκδόσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. III, 16. s. 249.

⁷⁵ Pozri СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. Москва – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005. s. 18 - 19.

⁷⁶ ...Ὁ μὲν οὖν Ἠγήσιππος ἐν πέντε τοῖς εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσιν ὑπομνήμασιν τῆς ἰδίας γνώμης πληρεστάτην μνήμην καταλέλοιπεν· ἐν οἷς δηλοῖ ὡς πλείστοις ἐπισκόποις συμμίξειεν ἀποδημίαν στείλαμενος μέχρι Ῥώμης, καὶ ὡς ὅτι τὴν αὐτὴν παρὰ πάντων παρείληφεν διδασκαλίαν. ἀκοῦσαί γέ τοι πάρεστιν μετὰ τινα περὶ τῆς Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς αὐτῷ εἰρημένα ἐπιλέγοντος ταῦτα... ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Εκκλησιαστική Ιστορία. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 20 (Β'). Πρώτη εκδόσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. IV, 22. s. 377.

⁷⁷ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 112.

Dionýz, biskup Korintský vo svojom odpovedajúcom liste k rímskemu biskupovi Sotirovi hovorí, že jeho list bude čítaný v nedeľu na bohoslužobných zhromaždeniach korintskej Cirkvi spolu s listom od Klimenta Rímskeho.⁷⁸ Toto všetko hovorí o veľkej autorite listu.

Napísanie *Prvého listu ku Korintským* spadá do doby prenasledovania kresťanov. V I. storočí sú zaznamenané dve veľké prenasledovania a to počas vlády cisára Nerona Claudia Caesara Germanica (r. 64 - 68) a počas vlády cisára Tita Flavia Domitiana (92 – 101). Vyplýva to zo samotného úvodu listu (1, 1). Niet však pochybností o tom, že list bol napísaný na konci I. storočia, teda počas prenasledovania kresťanov cisárom Domiciánom, pretože útrapy, ktoré Kliment spomína na začiatku svojho listu, odlišujú sa od prenasledovania, počas ktorého boli umučení apoštolovia Peter a Pavol. Kliment to potvrdzuje aj v V. kapitole listu. Ak by sa totiž mučenie apoštolov udialo počas prenasledovania, ktoré spomína Kliment, s najväčšou pravdepodobnosťou by sa o tom Kliment zmienil obsiahnejšie. Druhým faktom je to, že v čase napísania listu už zosnuli nielen samotní apoštolovia, ale aj ďalší presbyteri, ktorých ustanovili apoštolovia (kap. XLII – XLIV). Irinej Lyonský svedčí, že list bol napísaný biskupom Klimentom a Euzébios Cézarejský dodáva, že Kliment sa stal biskupom v dvanástom roku vlády cisára Domiciána (92). List bol teda s najväčšou pravdepodobnosťou napísaný na konci vlády cisára Domiciána, kedy bolo prerušené kruté prenasledovanie kresťanov, o čom hovorí aj samotný list. Aj samotná modlitba na konci listu o vládcov na zemi nenaznačuje, že by išlo o nejakú výnimočnú nevraživosť spojenú s prenasledovaním kresťanov z strany cisára v čase napísania listu. Teda list môžeme datovať do rokov 96 – 97.⁷⁹

⁷⁸ ...ἐν αὐτῇ δὲ ταύτῃ καὶ τῆς Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους μέμνηται ἐπιστολῆς, δηλῶν ἀνέκαθεν ἐξ ἀρχαίου ἔθους ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς ποιεῖσθαι· λέγει γοῦν «τὴν σήμερον οὖν κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγáγομεν, ἐν ᾗ ἀνέγνωμεν ὑμῶν τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἔξομεν αἰεὶ ποτὲ ἀναγινώσκοντες νοουθετεῖσθαι, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἡμῖν διὰ Κλήμεντος γραφεῖσαν... ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 20 (Β'). Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ: ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. IV, 23. s. 388.

⁷⁹ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 122-123.

Podľa J. Zozulaka list bol napísaný niekedy v rokoch 95 - 98, nakoľko Kliment bol biskupom v Ríme v rokoch 92 - 101, v období veľkého prenasledovania Cirkvi počas vlády rímskeho cisára Domiciána. Tento fakt Zozulak spája so zmienkou cirkevného historika Euzébia Cézarejského.⁸⁰ Š. Pružinský tvrdí, že Euzébios Cézarejský uvádza Hegezipoovo svedectvo o tom, že na konci Domiciánovej vlády došlo v korintskej Cirkvi k nepokojom.⁸¹ Rovnako dodáva aj P. Aleš, keď píše, že niektorí kresťania v Korinte vystupovali proti hierarchii, preto ich Kliment napomína a vedie k poriadku a jednote v liste, ktorý im napísal.⁸² List nám prezrádza autora, ktorého pohľady sú nasýtené duchom Svätého Písma. Aj preto je štýl listu blízky štýlu, akým písali biblickí spisovatelia Starej ako aj Novej zmluvy. Stretneme sa v ňom s veľkým počtom veršov a príkladov z kníh Starej zmluvy a o niečo menším počtom citácií z Novej zmluvy, čo potvrdzuje fakt, že Kliment bol dobrým znalcom Svätého Písma a chápal hĺbku jeho textov. Zo starozmluvných kníh najčastejšie používa 1M, 2M, 5M, Job, Ž, Prisl, Iz, Ezech a Dan. Biskup Atanasije našiel v *Prvom liste ku Korintským* viac ako 120 citátov z kníh Starej zmluvy. Hovorí, že ide o citáty podľa gréckeho prekladu Svätého Písma známeho pod názvom Septuaginta.⁸³ Z Novozmluvných kníh používa predovšetkým Mt, Lk, Rim, 1Kor, Žid, Jk a 1Pt. Súčasne je s tým použitá aj svetská literatúra a liturgické texty, čo nachádzame aj v listoch svätého apoštola Pavla. Rovnakého názoru je aj F. Gumilevský, ktorý píše, že jazyk *Prvého listu*

⁸⁰ Pozri ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxis*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 117.

⁸¹ Τούτου δὴ οὖν ὁμολογουμένη μία ἐπιστολὴ φέρεται, μεγάλη τε καὶ θαυμασία, ἣν ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διευτυπώσατο, στάσεως τῆνικάδε κατὰ τὴν Κόρινθον γενομένης. ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείστοις ἐκκλησίαις ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεδημοσιευμένην πάλαι τε καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἔγνωμεν. καὶ ὅτι γε κατὰ τὸν δηλούμενον τὰ τῆς Κορινθίων κεκίνητο στάσεως, ἀξιόχρεως μάρτυς ὁ Ἡγήσιππος. ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία*. In ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 20 (Β'). Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. III, 16. s. 249. PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 233.

⁸² ALEŠ, P. 1992. *Cirkevné dejiny I. Úvod a prvé obdobie cirkevných dejín*. 2. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1992. s. 273.

⁸³ Pozri АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Свети Климент, Епископ Римски. In *Дела апостолских ученика*. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 38.

ku *Korintským* sa vyznačuje typickými črtami diel helénskeho sveta a zároveň je aj jazykom kresťanstva s charakteristickými vyjadreniami Svätého Písma a zvlášť listov apoštola Pavla.⁸⁴ Keďže Klimentovi nebola cudzia helénska vzdelanosť, niektoré stoické myšlienky sú odzrkadlené aj v jeho liste, obzvlášť v XIX. a XX. kapitole.⁸⁵ Tento charakter listu vysvetľuje skutočnosť, že v čase napísania tohto listu Kódex svätých kníh Novej zmluvy ešte nebol ustanovený.⁸⁶ Zo štýlu textu listu tiež zistíme aj to, že Kliment nebol talentovaným spisovateľom a ani obzvlášť významným teológom v zmysle neskorších veľkých Otcov a Učiteľov Cirkvi, ktorí svojou teológiou pomohli vyjadriť základné pravdy kresťanskej viery.⁸⁷

Dôvodom pre jeho napísanie bol neporiadok v Cirkvi v Korinte, zrejme podobný tomu, o ktorom písal aj apoštol Pavol.⁸⁸ Boli to nepokoje, ktoré viedli k zosadeniu niektorých predstavených v tejto miestnej Cirkvi. Keďže sa takýto počin považoval (a stále považuje) za kanonicky neprípustný, vznikla nevyhnutnosť zásahu inej miestnej Cirkvi, v tomto prípade rímskej. Svätý Kliment hodnotí nepokoje v Korinte: „Takto povstali nehodní ľudia proti úctyhodným, neslávnici proti slávnym, nerozumní proti múdrom, mladí proti starším. Preto sa od vás vzdialila pravda a pokoj, lebo každý (z vás) zanechal bázeň Božiu a vo svojej viere sa zatemnil, nechodí podľa zásad Božích prikázaní, ani nevedie život hodný Christa, ale každý kráča podľa svojich zlých žiadostivostí, uchvátený bezprávím a bezbožnou závišťou, cez ktorú ‚smrť vošla do sveta‘.“⁸⁹ Podľa Š. Pružinského v korintskej Cirkvi „bola narušená súdržnosť duchovného i cirkevného života a vzťahy medzi jej členmi. Hoci z listu nevyplýva, žeby o pomoc požiadala korintská Cirkev, dobrá

⁸⁴ Pozri ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1.* 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 10.

⁸⁵ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности.* 1. vyd. Москва: Русские Огни, 1996. s. 68.

⁸⁶ Pozri СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.). Учебное пособие по патрологии.* Москва – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005. s. 19.

⁸⁷ Pozri ZOZULAK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník* č. XXIV/9 – 2001. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 257.

⁸⁸ Pozri 1Kor 1, 10-17.

⁸⁹ Pozri Prvý list ku Korintským, kap. III.

informovanosť rímskej Cirkvi o vzniknutých nepokojoch umožňuje predpokladať, že tieto informácie dostala najskôr od niektorého predstaviteľa korintskej Cirkvi. Uvedené nepokoje nevznikli pre vieroučné otázky, ale v dôsledku narušenia života podľa viery.⁹⁰ Slová „Vy, ktorí ste vyvolali pobúrenie, buďte poslušní presbyterom a príjmite poučenie na pokánie, kľaknúc na kolena svojho srdca. Naučte sa poslušnosti, zanechajúc ctižiadostivú a povýšeneckú bezočivosť vášho jazyka; lebo je lepšie pre vás byť v stáde Christovom malými a váženými, než sa považovať za nadmerne veľkých a prísť o nádej v neho...“⁹¹, zobrazujú presadzovanie vlastných záujmov niektorých členov Cirkvi v Korinte, ako aj ďalšie príčiny roztržky zboru: pýcha zo vzdelanosti, rečnícky talent, autorita, bohatstvo, ctižiadostivosť, spoločenské postavenie, túžba po zisku a podobne. Všetky menované predstavujú vážnu hrozbu nielen pre samotnú korintskú Cirkev, ale vyvolávajú nebezpečenstvo pre celú kresťanskú Cirkev. A práve vyriešenie roztržiek a nepokojov v korintskej Cirkvi je ústredným motívom listu. Kliment uvádza vzory nápravy v spomínaní mnohých vynikajúcich a verných Božích služobníkov zo Starej aj Novej zmluvy. Iba návrat ku skutočným zásadám kresťanského života môže ochrániť kresťanov korintskej Cirkvi pred ďalšími nepokojmi a nedostatkom bratskej lásky.⁹²

J. Zozulák veľmi výstižne približuje stav korintskej Cirkvi, jej liturgický život a vedomie ako aj samotnú dobu vtedajšieho sveta. Keď pozoruje čin korintských kresťanov, ktorý viedol k roztržke, snaží sa pochopiť charakter danej doby. Táto doba bola typická tým, že v miestnych Cirkvách prevládali silné pochybnosti o stálosti služby kňazov ako vykonávateľov svätej liturgie a svätých tajín. Vytvárali pochybnosti o platnosti bohoslužieb stálych služobníkov v porovnaní s charizmatikmi, ktorí sa v tej dobe začali vytrácať. Zvesť o sporoch v korintskej Cirkvi sa šírila medzi kresťanmi, ale aj medzi pohanmi a teda došla aj do Ríma, kde sa o tom dozvedel vtedajší biskup Kliment. Túto správu o Cirkvi v Korinte sa dozvedel najskôr od cestujúcich z

⁹⁰ PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I.* Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 232.

⁹¹ Pozri Prvý list ku Korintským, kap. LVII.

⁹² Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I.* Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 232-233.

Korinta. Kliment ako energická osobnosť inklinujúca k prísnemu zachovávaníu správnosti učenia a života Cirkvi podľa svätých apoštolov reaguje na problém v Korinte a píše korinským kresťanom list, v ktorom ponúka odpoveď, ako vyriešiť spory. Píše o zachovávaní vzájomnej jednoty a podriadenia sa služobníkom, ktorých ustanovili apoštolovia alebo ich nástupcovia a ktorí vedú cnostný príkladný život a teda niet nijakého dôvodu na ich výmenu.⁹³

Základným východiskom učenia svätého Klimenta je jasné uvedomenie si hlbkej vzájomnej návaznosti všetkých aspektov kresťanskej vierouky. Smerodajným počiatkom a spájajúcim centrom celého teologického myslenia Klimenta je idea Božej ikonómie (cirkevnosl. domostrojiteľstva) spásy. Ikonómia spásy ako pôsobenie všetkých Osôb Svätej Trojice pojíma súlad celého kozmu, ale sústreďí sa hlavne na ľudský rod. Kliment podčiarkuje dôležitosť faktu, z ktorého vyplýva aj jeho teológia listu, že Boh Otec posla svojho Syna k ľuďom, ktorý prijíma plnosť človečenstva, vykupuje ľudský rod a zároveň mu zjavuje cestu k spáse tým, že ustanovil svoju Cirkev. Tá je miestom a prostriedkom, ktorým sa človek môže stať dedičom Božieho Kráľovstva.⁹⁴ *Prvý list ku Korinským*, konkrétne kap. XL – XLIV jasne poukazujú na Klimentovo ekleziologické chápanie kanonického ustanovenia Christovej Cirkvi a apoštolskej postupnosti prezbyterskej (biskupskej) služby v Christovej Cirkvi, ktorá je ustanovená samotným Bohom – Christom ako Apoštolom.⁹⁵

V tejto dobe vidíme ešte jednu zvláštnosť. Zásah jednej miestnej Cirkvi do života inej miestnej Cirkvi. Tento zásah sa však uskutočňuje len vtedy, keď sa v niektorej miestnej Cirkvi objaví otázka, či spor, ktorý nie je schopná riešiť sama. Tak to vidíme aj v tomto prípade, kedy Kliment ako biskup miestnej rímskej Cirkvi z bratskej lásky v Christu ponúka možnosť návratu k jednote v Cirkvi. Pri takomto počínaní Klimenta ako rímskeho biskupa v žiadnom prípade nemôžeme hovoriť o určitom primáte moci, s ktorým sa stretávame pri interpolácii tohto listu u západných teológov. Na druhej strane J. Zozulák

⁹³ Pozri ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxis*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 119.

⁹⁴ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва: Русские Огни, 1996. s. 74-75.

⁹⁵ Pozri АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Свети Климент, Епископ Римски. In *Дела апостолских ученика*. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 38-39.

poukazuje na to, že „môžeme hovoriť o istom druhu primátu pravdy v Cirkvi, ktorý, keď má nejaký biskup, cíti zvýšenú zodpovednosť a samozrejme zvýšenú autoritu oproti tým, ktorí nemajú pravdu alebo tradíciu takú, ako on. Tento primát pravdy však nemá žiadny súvis s primátom moci. V prípade, že by bol Kliment považovaný za nositeľa primátu moci, odporovalo by to vedomiu Cirkvi a v konečnom dôsledku by to znamenalo vybočenie z autentickej línie správneho chápania. Cirkev preto, stále odmietała podobné snahy.“⁹⁶ V tomto liste sa nestretneme s nijakou zmienkou o rímskej teórii práva, jurisdikcie a už vôbec nie o nejakom primáte Ríma alebo rímskeho biskupa nad ostatnými. Západní teológovia, ktorí sa pokúšali pridať tomuto pastiersko-ekleziologickému listu zmysel nejakého dôkazu, že Rím mal už odvtedy primát, iba nesprávne používajú tento ranokresťanský dokument bratskej lásky, kresťanskej solidarity a vo všeobecnosti cirkevnej starostlivosti a vedomia. To, že je List napísaný od Ríma pre Korint, t. j. od Cirkvi Božej, ktorá prebýva v Ríme Cirkvi Božej, ktorá prebýva v Korinte, neznamená žiadnu moc, ale zväzok Božej lásky v Christu, akú mali a prejavovali v starostlivosti o celú Cirkev svätých apoštolovia a praví apoštolskí učeníci a ich nástupcovia. Tak ako pokorný Kliment, biskup rímsky napísal koncom I. storočia jeden List ku Korintským, podobne aj pokorný Dionýz, biskup Korintský napísal o necelé storočie sedem všeobecných listov niektorým miestnym cirkvám (medzi nimi aj Cirkvi v Ríme), aby prejavil lásku voči bratom a starostlivosť o ochranu pravovernosti a poriadku v Christovej Cirkvi. To potvrdzuje aj ďalší príklad zo IV. storočia, kedy Cirkev sužovala ariánska heréza. V tom čase ešte pred I. všeobecným snemom svätý Eustatios, biskup antiochijský zasiahol do problémov niektorých miestnych cirkví, čo mu bolo neskôr vytknuté. Jeho žiak a významný kazateľ, svätý Ján Zlatoústý vo svojej *Kázni o Eustatiovi* hovorí: „Kto mu dal právo miešať sa do záležitostí iných cirkví? Modlitba! Lebo keď sa modlíme za všetky Božie Cirkvi, sme vyzývaní aj prejavovať starostlivosť o nich.“⁹⁷ Svätý Dionýz Alexandrijský je známy tým, že

⁹⁶ ZOZULAK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník č. XXIV/9 – 2001*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 260.

⁹⁷ Pozri АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Свети Климент, Епископ Римски. In *Дела апостолских ученика*. (Библиотека оца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 39-40.

rieši otázky padlých a ich prijatie do Cirkvi. V čase rozkolu v Ríme Dionýz sa pokúša urovnať tento spor a nastoliť cirkevnú jednotu, preto v osobnom liste sa obracia na pôvodcu rozkolu Novácia.⁹⁸ Tento zásah do vnútorných záležitostí Cirkvi nie je ničím výnimočným, ale je prirodzeným zjavom, s ktorým sa v histórii Cirkvi stretávame neustále.

Hoci v samotnom texte autor listu nespomína svoje meno, list bol adresovaný od celej rímskej Cirkvi. Celý list je možné chápať ako prosbu či žiadosť Klimenta o obnovu duchovného, cirkevného života. Z toho dôvodu sa dotýka niektorých dogmatických právd, ktoré sú základom praktického života Christovej Cirkvi. Riešenie problému sa u Klimenta Rímskeho vyznačuje moralizovaním a nabádaním k poslušnosti, pokore, podriadeniu, spravodlivosti, láske a čistote.⁹⁹ Obsah listu vyjadruje dôležitosť dogmatického učenia Cirkvi, hlavne učenia o cirkevnej hierarchii a svätých tajinách, o Božom Synovi – Vykupiteľovi, o vzkriesení mŕtvych, o kanonickej vážnosti Svätého Písma, ktoré obsahuje hlavné povinnosti kresťana, obzvlášť lásku a pokoru.¹⁰⁰ Podľa B. Kuzyšina dielo Klimenta Rímskeho ma všeobecný univerzalistický dopad. Poukazuje na význam jeho prvého listu vo výchovno – vzdelávacom procese neskoršieho obdobia. Pansofický charakter v katechetickom procese, ktorý tento list načrtáva sa stáva prototypom pedagogického pôsobenia v súčasnej dobe. Aj táto skutočnosť hovorí o nadčasovosti prvého listu.¹⁰¹

PRAMENE A OSUDY LISTU. PREKLADY A KOMENTÁRE

Prvý list ku Korintským bol napísaný v gréckom jazyku a v súčasnosti je známy v dvoch gréckych rukopisoch. Prvýkrát bol objavený v kódexe z V. storočia. V roku 1621 bol tento kódex prevezený z Alexandrie do Carihradu a

⁹⁸ PRUŽINSKÝ, Š. 2003. *Patrológia II. Cirkevná a kresťanská literatúra 2. až 8. storočia*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2003. s. 94.

⁹⁹ Pozri ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 119, 121.

¹⁰⁰ Pozri ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1*. 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 13-14.

¹⁰¹ Pozri KUZYSIN, B. 2007. Niektoré momenty pedagogických reflexií Klimenta Alexandrijského. In *Pravoslávny teologický zborník č. XXXII/17 – 2007*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2007. s. 172-173.

v roku 1628 konštantinopolský patriarcha Cyril Lukaris poslal starobylý rukopis v gréckom jazyku v podobe daru anglickému kráľovi Karlovi I. V tej dobe sa predpokladalo, že rukopis bol vlastnoručne napísaný apoštolom rovnou prvomučenicou Theklou v roku 325, ktorá bola pôvodom z Egypta.¹⁰² V súčasnosti je tento rukopis známy pod názvom Alexandrijský kódex a je uložený v Britskom múzeu v Londýne. Ide o najstarší zachovalý text Klimentovho listu, ale chýba v ňom časť textu od 57, 6 – 63, 4. Patricius Lunius (Patrick Young), knihovník anglického kráľa, ho vydal v roku 1633. Wotton porovnal text podľa rukopisu, opravil a znovu vydal v roku 1718. W. Jacobson v roku 1838, 1840 a 1843. Wottovo vydanie vylepšil Gallandis. Tento rukopis je jedným z troch starobylých rukopisov kníh Svätého Písma Starej a Novej zmluvy (spolu s Vatikánskym a Sinajským kódexom), ktoré sa do dnes zachovali. Rukopis je jedinečný aj tým, že sa v ňom po texte Jánovho Zjavenia, poslednej knihy kánonu Svätého Písma Novej zmluvy, nachádzajú dva listy Korinským kresťanom, ktoré boli napísané pod menom Klimenta. Ide o posledných jedenásť listov rukopisu. Mnohé slová alebo písmená sú však v oboch textoch nečitateľné do takej miery, že nie je možná ani ich reštaurácia, ktorá by bola presvedčivá. Tieto problematické miesta textov kódexu boli doplnené ďalším objaveným textom z Jeruzalemského rukopisu.¹⁰³

Cirkevní otcovia a spisovatelia svedčia, že list bol čítaný verejne v chrámoch. Výsledným faktom je to, že prvý list Korinským svätého Klimenta Rímskeho bol zariadený do Alexandrijského kódexu spolu s knihami Novej zmluvy. Tento fakt zároveň svedčí o význame, aký bol pripisovaný listu v minulosti, v prvotnej Cirkvi. Dlhý čas bol list známy len podľa jedného rukopisu, Alexandrijského kódexu. V roku 1875 bol v Jeruzaleme nájdený metropolitom Filoteom Bryenniom ďalší rukopis, napísaný v roku 1056, ktorý obsahoval plný text oboch listov pripisovaných svätému Klimentovi Rímskemu a podľa ktorého bol chýbajúci text z Alexandrijského kódexu doplnený o ďalších šesť kapitol (kapitoly 58 - 63). Podľa textovo-kritického významu má väčšiu hodnotu text Alexandrijského rukopisu, pretože predstavuje najstarší

¹⁰² Позгі ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1.* 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 10.

¹⁰³ Позгі САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века.* 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 113-114.

zachovalý text listu Klimenta Rímskeho. Prednosť Jeruzalemského rukopisu je v jeho plnosti listu. Po vydaní Filoteom Bryenniom nasledovalo vydanie Hilgenfelda (text je blízky jeruzalemskému). Vydavatelia listu A. Harnack a Gebhardt (1876), J. B. Lightfoot (1877 a 1890) a F. X. Funk sa držali alexandrijskej formy. Rudolf Knopf (1899) zohľadnil aj latinský preklad. Okrem gréckych rukopisov text listu sa uchoval tiež v latinskej, sýrskej a dvoch koptských verziách. Počet rôznojazyčných verzií svedčí o širokom rozšírení a popularite listu v prvotnej Cirkvi ako aj v stredoveku.

Latinský preklad bol vykonaný v II. alebo III. storočí najskôr v Ríme a uchoval sa v rukopise z XI. storočia, ktorý sa nachádza v monastierskej¹⁰⁴ knižnici pri Namure v Belgicku. Preklad je pamiatkou laického, ľudového jazyka a je blízky jazyku Itala. V jeho základe je citíť grécky text, ktorý je podaný s doslovnou presnosťou. Nie je však totožný ani s jedným zo zachovalých gréckych textov. Latinský preklad je síce z textovo-kritického pohľadu významný, mnohí autori ako R. Knopf a D. G. Morin mu však dodávajú nadhodnotený význam.

Sýrsky preklad, ktorý okrem *Prvého listu ku Korintským* obsahuje aj text tzv. *Druhého listu ku korintským* sa nachádza v manuskripte Novej zmluvy okrem *Zjavenia* z roku 1170 v knižnici Canterburskej univerzity. Bol vydaný v roku 1899 R. L. Benslym a R. H. Kennethom.

Koptský preklad *Prvého listu ku Korintským* bol vydaný v roku 1908 C. Schmidtom podľa zachovaného rukopisu nájdeného v monastieri Shenute pri Sohagu v Egypte. Je napísaný na papyruse zo IV. storočia. V roku 1910 bol vydaný druhý koptský preklad *Prvého listu ku Korintským* Klimenta Rímskeho na základe papyrusu objaveného v Strassburgu. bol napísaný v V. storočí; podľa najnovších súčasných skúmaní až v VII. storočí. Obsahovo je však veľmi skromný, pretože sa zachovalo len 26 kapitol. Oba preklady sú urobené podľa gréckeho textu a podľa originality sú bližšie ku gréckemu textu, než k sýrskemu alebo latinskému.¹⁰⁵

¹⁰⁴ T. j. kláštornej.

¹⁰⁵ Поззи САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 114.

Z uvedeného vyplýva, že v porovnaní s ostatnými spismi ranocirkevného písomníctva je *Prvý list ku Korintským* Klimenta Rímskeho z textovo-kritického hľadiska veľmi dobre zachovaný.

Text prvého listu ku Korintským bol častokrát vydávaný v origináli aj v prekladoch. Prvé vydanie vydal Patrick Young v roku 1633 v Oxforde a nasledovne bol list znovu vydaný v Patrológii J. P. Migneho (grécka séria). Jedno s posledných kritických vydaní vyšlo v roku 1971 v sérii „Sources chrétiennes“, ktoré bolo pripravené francúzskou bádatelkou Annie Jaubert. V ňom je uvedená vyčerpávajúca bibliografia západných vydaní 19. storočia a prvej polovice 20. storočia.

Do ruštiny bol „Prvý list ku Korintským“ preložený niekoľkokrát. Najznámejší z týchto prekladov bol urobený pravoslávnym kňazom Petrom Preobraženským v roku 1860. Avšak existujúce preklady sa odlišujú jedným veľkým nedostatkom, nie sú plné, lebo zodpovedajú textu Alexandrijského kódexu, v ktorom chýba šesť kapitol. Okrem toho text Alexandrijského kódexu má mnoho ďalších nedostatkov, ktoré boli odstránené v posledných vydaniach podľa ďalšieho Jeruzalemského rukopisu. To vyvolalo predovšetkým nevyhnutnosť nového prekladu, ktorý bol urobený s prihliadnutím na opravy gréckeho textu v posledných kritických vydaniach.

V novom preklade Preobraženského z roku 1895 majú mnohé slová a výrazy čo najbližšie k významu gréckych slov. Postupnosť slov originálu je zachovalá, pretože to umožňujú normy ruského syntaxu, čo je veľmi dôležité pre podanie presného zmyslu napísaného.

Prvý list Korintským sa pre nás javí drahocennou pamiatkou dejín prvotnej kresťanskej Cirkvi. Slová lásky, pokory a pokánia, s ktorými sa apoštolský muž obracia na kresťanov korintskej Cirkvi, nachádzajú ozvenu aj v našich srdciach.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Розгі КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1974. Послание к Коринфянам. [русский перевод с введениями и примечаниями к ним: анонимный автор]. In *Журнал Московской Патриархии*. Москва : Издательский отдел Московской Патриархии, 1974. č. 10, s. 64-65.

Vydania:

Annotationes Johannis Boisii in Priorem Epistolam Clementis ad Corinthios, an appendix to Sancti Clementis Romani ad Corinthios epistolae Duae. 1718. (ed. Henry Wotton: Latin and Greek). Cambridge: St. John's College, 1718. p. 32-56.

BENSLY, R. L. KENNETT, R. H. 1899. *The Epistle of St. Clement to the Corinthians in Syriac.* Cambridge, 1899. s. 31 – 50.

BONIS, K. 1973. *Κλήμεντος 'Ρώμης επιστολή Α' προς Κορινθαίους.* Αθήναι, 1973.

CLEMENT DE ROME. 1971. *Epître aux Corinthiens.* (Introduction, texte, traduction, notes et index par: Annie Jaubert). Paris, 1971. (Sources chrétiennes, N° 167).

CLEMENTE ROMANO. 1994. *Carta a Corintios, Homilía anónima.* 1. vyd. (Ed. J. J. Ayán Calvo). Madrid: Ciudad Nueva (Fuentes patrísticas 4), 1994.

CLEMENS VON ROM. 1994. *Epistola ad Corinthios. Brief an die Korinther.* (Griechisch-Lateinisch-Deutsch. Übers. und eingeleitet v. G.Schneider). Freiburg: Herder, 1994 (Fontes Christiani 15). 276 s. (trojjazyčné vydanie s komentármi a biblickými poznámkami).

FISCHER, J. A. 1981. *Die Apostolischen Väter.* 2.. vyd. Darmstadt, 1981. s. 26 – 107.

GALLANDIS. 1765 – 1781. *Bibliotheca patrum* (T. I – XIV). Venetia, 1765 - 1781.

КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 2003. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам. In *Писание мужей апостольских.* 2003. 1. vyd. (русский перевод с введениями и примечаниями к ним: А. Дунаев). Москва: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2003. s. 73 – 112. ISBN-5-94625-059-0.

ΚΛΗΜΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΩΜΗΣ. 1987. *Ἐπιστολή πρὸς Κορινθίους Α'.* (*Epistola ad Corinthios I.*). In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τόμος 1. Πρὸτὴ ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. ΑΘΗΝΑΙ: ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.). 1987. s. 199 – 328.

ΚΛΗΜΗΣ ΡΩΜΗΣ. 1995. *Κλήμεντος Ρώμης Ἐπιστολή πρὸς Κορινθίους Α'.* In ΚΡΙΚΩΝΗΣ, Θ. Χρῖστος. 1995. *Ἀποστολικοὶ Πατέρες.* Τόμος Α'.

Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS, 1995. ISBN 960-12-0427-X. s. 39 – 111.

KNOFF, R. 1899. *Der erste Clemensbrief untersucht und beraus gegeben.* (Texte und Untersuchungen zur Gechichte der altchristlichen Literatur, 20, 1) Leipzig – Berlin, 1899.

MORIN, D. G. 1894. *Sancti Clementis Romani ad Korinthos Epistulae versio latina antiquissima.* Maretsous, 1894.

SCHAFER, C. TH. 1941. *S. Clementis Romani Epistula ad Corinthios.* (Florilegium Patristicum 44). Bonn 1941.

SCHMIDT, C. 1908. *Der erste Clemensbrief in alkoptischer Ueberstzung.* (Texte und Untersuchungen zur Gechichte der altchristlichen Literatur, 32, 1). Leipzig – Berlin, 1908.

YOUNG, Patrick. 1698. *Biblia Polyglotta Londini: Cotelerii Patrum, qui temp. Apost. Floruerunt (Barnabae, Clementis R., Hermae, Ignatii, Polycarpi) opera omnia cum martiriis.* Antwerpiae 1698. (11. f. auct. et. emendata ibid. 1724.).

ЗАДВОРСКИЙ, В. 1995. *История Римских Пап. От св. Петра до св. Симплиция.* Т.1. Москва: Колледж католической теологии им. св. Фомы Аквинского в Москве, 1995. s. 20 – 71.

Preklady:

ДМИТРИЕВСКИЙ, И. И. 1781. *Иже во святых отца нашего Климента папы римского к коринфянам послание первое.* (с греческого на славенский язык перевод: И. Дмитриевский). Москва: Университетная типография у Н. Новикова, 1781. 80 s.

GÁBRIŠ, Karol. 1995. *Apoštolskí otcovia.* Liptovský Mikuláš: Tranoscius 1955. s. 34 – 65.

KLEMENT RÍMSKY. 2007. *List svätého Klementa Korinťanom.* In MORDEL, Štefan. 2007. *Diela apoštolských otcov.* Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojaššáka, 2007. ISBN 978-80-89170-24-1. s. 22 – 56.

КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1974. *Послание к Коринфянам.* (русский перевод с введениями и примечаниями к ним: анонимный автор). In *Журнал Московской Патриархии.* Москва: Издательский отдел Московской Патриархии, 1974. č. 10. s. 64 – 80.

КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1978. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 35 – 79.

КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 2006. Святого Климента, Епископа Римского, к Коринфянам Послание I. In *Настольная книга священнослужителя*. 2006. Том VIII. (Пастырское богословие. Приложение. Раннехристианские отцы Церкви). Почаев: Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2006. s. 758 – 782.

NOVAK, Josef. 1985. List sv. Klementa Korintňanum. In *Druhá patristická čítanka* (Teol. Studie., ed. Novak, J.). Praha: Česká katolická charita, 1985. s. 40-76.

ПАВСКИЙ, Г. 1824. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам. In *Христианское Чтение*. Казань: Казанская Духовная Академия 1824, č. 14, s. 238 – 296.

Писание мужей апостольских. 1860. 1. vyd. (русский перевод с введениями и примечаниями к ним: П. Преображенский). Москва, 1860. s. 77 – 158.

Писание мужей апостольских. 1895. 2. vyd. (русский перевод с введениями и примечаниями к ним: П. Преображенский). Санкт-Петербург, 1895. s. 73 – 110.

ПРИСЕЛКОВ, А. 1888. Обзорение Посланий св. Климента, еп. Римского, к Коринфянам. Обзорение Первого послания. 1. vyd. СПб., 1888, s. 43 – 56.

SUŠIL, František. *Spisy Sv. Otcův apoštolských a Justina mučedníka*. 3. vyd. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1874..

Светог Климента Римског. Климентова Коринћанима прва посланица. 1999. In АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Дела апостолских ученика. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње: Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 173 – 210.

VARCL, Ladislav. 2004. První list Klementův. In *Spisy apoštolských otců*. (Přeložili Ladislav Varcl, Dan Drápal, Jan Sokol. Úvodní texty připravil Dan Drápal). 3. rev. vyd. Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-7017-003-4. s. 65 – 98.

VARCL, L. MOLNÁR, A. 1949. *Klementův list Korintským*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1949.

SUMMARY

Saint Clement, bishop of Rome, in his First letter to Corinthian doesn't advice on base of scientific terms and expressions, but his theology becomes from his own spiritual experience based on faith, prayer, feast and love. His spiritual advices in solving the problem in Church in Corinth are solved with countenance and spiritual authority of bishop, who is turning on Christians in Corinth as loving father. His spiritual authority which was respected even between the pagans, was so great, that he was able to affect life of many people with his living. Christening of 424 people on Passover day is an example. between christened people were people of different states: slaves, monarchs, members of imperial family. Clement of Rome is an example of life and theology of Church in early centuries of her acting in the world. so young Church didn't know dogmatic tractates which are known in era of Ecumenical councils. Church lived by her apprenticeship without more serious need of proofing her faith.

Zoznam bibliografických odkazov

Pramene

- ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Εκκλησιαστική Ιστορία. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 20 (B'). Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. 1602 s.
- ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩΝ. 2002. Adversus Haeresis III. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 7. Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 2002. s. 849-850.
- ΩΡΙΓΕΝΗΣ. 1998. Commentarii in evangelium Joannis VI, 54.279. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 14. Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 293-294.

- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ. 1983. Υπομνημα εις την προς Φιλιππησιους. Ομιλια ΙΓ'. In *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (ΕΠΕ). Τομος 22. [eds. ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. - ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν.]. Θεσσαλονικη : Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1983. s. 18.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ. 1986. Υπομνημα στην Α' προς Τιμοθεον επιστολη. Ομιλιες Α' - ΙΗ'). In *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (ΕΠΕ). Τομος 23. [eds. ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. - ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν.]. Θεσσαλονικη: Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1986. s. 116-118.
- ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. 1991. *Μυριοβιβλον η Βιβλιοθηκη. (Bibliotheca sive bibliotheca.)*. cod. 113. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 103 (Γ'). Προτη εκδοσις εν Ελλαδη. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1991. s. 388-389.

Preklady

- КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1974. Послание к Коринфянам. [русский перевод с введениями и примечаниями к ним: анонимный автор]. In *Журнал Московской Патриархии*. Москва : Издательский отдел Московской Патриархии, 1974. č. 10, s. 64-80.
- Stromateis* IV. – V. In КЛИМЕНТ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ. 2003. *Строматы*. Том II. (4 - 5). [перевод с древнегреческого языка АФОНАСИН, Е. В.]. Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко, 2003. 334 s. ISBN 5-7435-0226-9.
- ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ. 1996. *Иже во святыхъ Отца нашего Иринея епископа Лионскаго пять книгъ обличенія и опроверженія лжеименнаго знанія*. 2. vyd. [русский перевод ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П.]. С.-Петербург : Библиотека отцов и учителей Церкви, 1996. s. 17-528.

Odborná literatúra

- ALEŠ, P. 1992. *Cirkevné dejiny I. Úvod a prvé obdobie cirkevných dejín*. 2. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1992. 311 s. ISBN 80-7097-212-2.

- АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Свети Климент, Епископ Римски. In *Дела апостолских ученика*. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 31-44.
- ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1. 2. vyd.* Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 8-20.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. 1978. *Ελληνική Πατρολογία*. Τομος Β'. Θεσσαλονίκη : Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 1978. s. 357-381.
- Komentár na Evanjelium podľa Jána. In ORYGENES. 1981. *Komentarz do Ewangelii św. Jana. część pierwsza*. [przekład KALINOWSKI, S.]. Warszawa : Akademia Teologii katolickiej, 1981. 348 s.
- KUZYŠIN, B. 2007. Niektoré momenty pedagogických reflexií Klimenta Alexandrijského. In *Pravoslávny teologický zborník č. XXXII/17 – 2007*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej university v Prešove, 2007. s. 171-179. ISBN 978-80-8068-686-4.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. doplnené vyd. Клин : Фонд Христианская жизнь, 2001. ISBN 5-93313-018-4.
- Настольная книга священнослужителя*. 2006. Том II. Месяцеслов (сентябрь-февраль). Почаев : Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2006. s. 342-344.
- PILKO, J. 2014. Zostúpenie Isusa Christa do podsvetia v patristickej literatúre prvých 3. storočí. [online]. [2016-04-29]. In *Pravoslawie jako czynnik odnowy tradycyjnych chrześcijańskich wartości w Unii Europejskiej (świadećtwo i męczeństwo) : II. rocznik, Kasztel w Szymbarku K. Gorlic, 9.12.2014*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2014. s. 116-123. ISBN 978-83-63055-87-5. Dostupné z: < http://www.okp-elpis.pl/book,open,2414,0,%E2%80%9EPRAWOS%C5%81AWIE_JAKO_CZYNNIK_ODNOWY_TRADYCYJNYCH_CHRZE%C5%9ACIJA%C5%83SKI_CH_WARTO%C5%9ACI_W_UNII_EUROPEJSKIEJ_%28%C5%9AWIADECTWO_I_M%C4%98CZE%C5%83STWO%29%E2%80%9C_II_rocznik.htm >.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2001. História v ponímaní sv. Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník Č. XXIV/9 – 2001*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 262-284. ISBN 80-8068-081-7.

- PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. 464 s. ISBN 80-85128-08-10.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2003. *Patrológia II. Cirkevná a kresťanská literatúra 2. až 8. storočia*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2003. 479 s. ISBN 80-8068-203-8.
- САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. ISBN 5-94625-092-2.
- СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва: Русские Огни, 1996. s. 67-90.
- СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.). Учебное пособие по патрологии*. Москва – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005.
- ŠAK, Š. 2014. Liturgická obnova v pravoslávnej teológii. In *Reformy liturgii a powrót do źródeł*. Kraków : Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, 2014. s. 29-35. ISBN 978-83-7438-382-0.
- ZOZULAK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník č. XXIV/9 – 2001*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 255-261. ISBN 80-8068-081-7.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 191 s. ISBN 80-8068-693-2.
- Живот и страданье свещенномученика Климента, папе римского. In *Житија светих*. (red. ПОПОВИЋ, J.). Београд : Издање Манастира Св. Телије код Ваљева, 1977. s. 731-743.

LIFE AND WORK OF SAINT CLEMENT, BISHOP OF ROME

Pavol Kochan, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, pavol.kochan@unipo.sk, 00421517724729

Vasyl Kuzmyk, priest, Orthodox archdiocese in Prešov, Orthodox church in the Czech lands and in Slovakia, Budovateľská 1, 080 01 Prešov, Slovakia, vasyk.kuzmyk@gmail.com

Abstract

Clement of Rome was very important actor in roman Church. There was a basilica build in Rome in his honour. The authentic facts became convoluted with later self-willed fillings in examination of his life and work, which caused that in present days it is very difficult to separate the thoughts based on hictorical backround.

Key words

Clement of Rome, apostolic man, Church, Letter to Christians in Corinth